

Návrh rozvoja Literárneho informačného centra

Literárne informačné centrum pokrýva činnosti, ktoré nie sú nahraditeľné žiadnou inou inštitúciou. Ako príspevková organizácia Ministerstva kultúry (MK) sa venuje propagácii slovenskej literatúry v domácom aj zahraničnom prostredí. Pôsobí ako literárny agent slovenskej literatúry ako celku, zaznamenáva ju, triedi a propaguje, vrátane jej prezentácie na veľtrhoch a podpory prekladov. Pomáha tiež udržiavať prekladovú infraštruktúru, teda akýsi jazykovo-kultúrny most medzi krajinami. Preto rozvoj LIC považujem za kľúčový.

V tomto projekte predstavím jednotlivé oblasti, ako im rozumiem a čo by som navrhovala zlepšiť či zmeniť.

Rozvoj databáz a inej dokumentácie

Prvotnou úlohou LIC je konštantné a kompletne monitorovanie literárnej prevádzky – nových kníh, ohlasov, prekladov a podobne – a jej zaznamenávanie v databáze. Informácie slúžia širokej verejnosti, aj špecializovaným klientom – univerzitám, MK či prekladateľom – a starostlivosť o túto databázu sa s jej objemom zvyšuje.

Samotná práca na databáze sa mi zdá nezastúpiteľná, za pozornosť by však stále pýtať sa, čo z nej vieme extrahovať a ako to vieme použiť. Prípadne, či nám nejaké údaje nechýbajú – napríklad, záznam o predaji prekladov – a ako by sme ich vedeli získať.

Niektoré vedľajšie dokumentačné činnosti by prípadne mohli byť ponechané na iné subjekty. Napríklad projekt Oral history by mohol vzniknúť, napríklad, aj pod hlavičkou Slovenského rozhlasu či ako študentská dokumentačná práca, nie je nutné ho viesť pod LIC. Revidovať možno aj online aktivity, ktoré pravdepodobne budú nasadzované a vypúšťané podľa pandemickej situácie.

Vyhodnotenie podcastov – anglický, nemecký a maďarský – si žiada viac času, no takto od oka sa mi to javí ako dobrá aktivita smerujúca k zasiahnutiu prekladateľských a vydavateľských publik (najmä v čase zníženej literárnej prevádzky počas korony).

Viac pozornosti prekladu

Špeciálnu pozornosť si zaslúži prekladová činnosť LIC. A to po celej dĺžke – od výchovy slovakistov a záujemcov o preklad, cez ich podporu stážami a grantami, až k udržiavaniu a pestovaniu sietí priateľov SK literatúry v zahraničí, ktorí môžu pomáhať s jej rozširovaním. Práve tu sa mi javí práca LIC nedocenená a je potrebné obhajovať ju voči relevantným inštitúciám, dávať ju do pozornosti možným sponzorom aj verejnosti.

Odumieranie katedier slovakistiky a nedostatočná podpora venovaná tým existujúcim predstavuje riziko, že slovenský jazyk sa prestane na mnohých miestach v zahraničí vyučovať, nebudú prekladatelia, slovenská literatúra bude obmedzovaná na čoraz užší jazykový okruh, čo sa dotkne aj kultúrnej výmeny. Preto si kladiem za cieľ hovoriť s partnermi z MK a MZV, aby sme sa tomuto problému venovali a prišli s plánom, ako túto tendenciu zvrátiť. Vzorom tu môžu byť iné menšie európske krajiny a jazyky, ktorým sa darí udržiavať túto infraštruktúru zdravú.

Za zváženie stojí zhodnotenie, prečo lektoráty, katedry zažívajú odlev, či by sa mali udržiavať alebo preniesť, prípadne kam ideálne by mali smerovať (a to aj s ohľadom na záujmy MZV).

V súčasnosti LIC čaká nemecký veľtrh a všimam si tiež cielenú podporu nemeckého prekladu.

Preklady sú podporené štátnym štípen diom, zvláštnymi grantami a tiež potom programom Slolia. Tu vidím priestor pre vstup sponzorských prostriedkov, ktoré by mohli podporiť buď ad hoc granty cielené na jednotlivé jazyky s naviazaním, napríklad, na hosťovanie na veľtrhu, alebo na stály program ako je štátna Trojica. Nezastupiteľnú funkciu však majú prostriedky MK a je v záujme ministerstva starať sa o navyšovanie počtu prekladov.

LIC najnovšie podmieňuje spoluprácu s vydavateľmi nahlasovaním recenzií či iných výstupov, ktoré nám tak dávajú lepší obraz o dopade preložených kníh. Udržiavať poctivý monitoring života kníh sa mi zdá dôležité pre to, aby si inštitúcia budovala argumentačné podklady, prečo sú preklady, vystúpenia, hosťovania dôležitými momentmi slovenskej kultúrnej diplomacie.

Pre zvýšenie ohlasov na preklady potrebujeme zapájať viaceré strany – jednak samotného vydavateľa, lokálne médiá, vrátane tých špecializovaných na literatúru a preklad, ale aj slovenských diplomatov či komunity expatov. Okrem vytypovaných literárnych agentov v jednotlivých krajinách by LIC mala pracovať na posilnení tejto infraštruktúry a zároveň hľadať spôsoby, ako ohlasy zbierať a zaznamenávať. A tým pádom aj vyhodnocovať dosah svojej činnosti.

Kultúrna diplomacia

Čo sa týka vyššie zmieňovanej kultúrnej diplomacie, tu sa opieram aj o možnosť vzkriesiť a rozbehnúť medzirezortnú spoluprácu s MZV, ktorá je zapísaná v „Dohode medzi MZV a MK o spolupráci pri zabezpečovaní úloh kultúrnej diplomacie a prezentácie slovenského umenia v zahraničí“ pričom nositeľom tejto spolupráce má byť medzirezortná skupina.

Prípadne by tieto úlohy mohlo plniť iné teleso – vrátane riaditeľov Slovenských inštitútov pod MZV a katedier slovakistiky pod MŠ s LIC.

Takáto spolupráca sa žiada jednak pre vyladenie spoločných záujmov, ale aj s ohľadom na prípravu stratégie LIC na 9-ročné obdobie. Takýmto výsledkom v dlhodobom horizonte by mohlo byť, napríklad, vytvorenie paralely k Visegrádske mu literárnemu štipendiu s ohľadom na krajiny Západného Balkánu a/alebo Východného partnerstva.

Krátkodobý cieľ vidím v brífovaní diplomatov a záujemcov z MZV o tom, čo je nové v SK literatúre, prípadne, čo sú kanonické knihy dostupné v preklade a pripravované na preklad. Toto sa dá realizovať aj pravidelne formou newslettera zostaveného z informácií, s ktorými LIC prirodzene pracuje. Napokon, návšteva vysielaných diplomatov v LIC sa stala dobrou tradíciou za tandemu Vallo-Vallová.

Práca s médiami, účinnejšia propagácia

Odporúča sa vytypovať si vhodných novinárov a informovať ich o pozvaných autoroch vhodných na rozhovor, pripraviť recenzný výťah či iné potrebné info, pomôcť so stretnutím a zaujímať sa o výstup. Takáto personalizovaná a zacielená práca je účinným doplnkom všeobecných tlačových správ.

Sympatický sa mi z mediálnej strany javí aj formát raňajok s novinármi, kde možno v semi-formálnej atmosfére brífovať vybraných žurnalistov o novinkách, zámeroch či odpovedať na otázky. Vnímam to ako občasnú aktivitu, ktorou komunikujeme, že ide o niečo vážne a máme podstatné informácie hodné záujmu širokej verejnosti, ako bol prípad čestného hosťovania v Budapešti a Paríži na veľtrhoch.

Ako inšpiratívnu hodnotím aktivitu SND vo forme mesačnej prílohy v denníku SME. Bolo by,

samozrejme, zaujímavé vidieť hodnotenie tejto spolupráce zo strany SND, no ako návštevníčke sa mi to zdá ako výborný reklamný a osvetový produkt a táto forma by mohla byť zaujímavá aj pre LIC. Partnerkou na rozhovor tu je Tina Čorná ako šéfredaktorka KR, keďže práve tu generujú obsah, ktorý by stálo za zváženie preklopiť do SME LIC (nad partnerstvom s týmto či iným denníkom by sme zodpovedne uvažovali podľa cenovej ponuky aj želaného zásahu na publikum).

Osveta a nadchýnanie

Jeden z problémov, ktoré pomenoval dokument revízie výdavkov z MFSR je nízka kultúrna participácia. Tu by som z vlastnej skúsenosti navrhla prehodnotiť časté používanie besied s autormi.

Formát z môjho pozorovania trpí na slabé vyhodnotenie, pre aké publikum sa akcia koná a či bola prínosná alebo sa len uskutočnila. Keďže náš vzdelávací systém nie je stavaný pre produkciu performerov (autor, moderátor) a nedisponujeme ani širokým publikom zaujatým sledovaním ideovej výmeny medzi autorom a moderátorom, prijala by som rozhovor o tom, ako tieto akcie lepšie napasovať potrebám publika, schopnostiam vystupujúcich a lepšie ich tiež vyhodnocovať.

Navrhla by som preto uvažovať prednostne o formáte workshop/tvorivá dielňa s textami (písanie alebo čítanie), prípadne formát book club zacielené na presné publiká a ich potreby. Napríklad, študenti stredných škôl, študenti VŠ, klubové či knižničné publikum. Pričom by sa zbierali odozvy od publika na krátkom formulári, aby sme zistili, či akcia bola dobre prijatá (odozvu môže poskytnúť aj autor či vedúci workshopu).

Potrebu premyslieť formát besedy vnímam aj v náväznosti na kritický bod v Stratégii rozvoja kultúry na predošlé obdobie 2014-2020 „Nejasná stratégia prezentácie slovenskej kultúry doma aj v zahraničí“, pričom táto nejasnosť si, podľa mojej úvahy, pýta prehodnotenie potrieb jednotlivých publik. A vytvorenie spôsobu, ako tieto akcie vyhodnocovať inak ako len evidenciou ich konania (zistiť spokojnosť klienta – škola, knižnica či všeobecnej zúčastnenej verejnosti – ale tiež účinkujúcich).

Ako dobrý príklad zacielenej aktivity uvediem cenu René, ktorá prepája potrebu predstaviť študentom najnovšiu literárnu tvorbu domácich autorov s pestovaním čitateľských aj kritických kompetencií. Cena by si zaslúžila výraznejšiu podporu aj zo strany inštitúcií – MK a MŠ –, pretože dobre odpovedá na ich ciele prezentovať tvorbu aj vychovávať a pestovať čitateľské a kritické zručnosti. Konkrétne treba podporiť fungovanie komisie, ktorá knihy vyberá pre školy a tiež financovať samotné balíčky kníh pre školy, čím sa hneď vybaví sieť škôl najnovšími veľmi kvalitnými kusmi literatúry.

Dobre by na aktivity, ktoré už LIC vykonáva, nadviazala aj práca s finalistami súťaží - „Senica“ či „Johanides“. Vyhlásiť, vyhodnotiť súťaž a odovzdať cenu je, podľa môjho uváženia, začiatok práce s budúcimi autormi. Inšpirujúca je tu pre mňa práca Kolomana Bagalu, ktorý si udržiava kontakt s výhercami Poviedky a Básne a stimuluje ďalšiu tvorbu, prípadne je inšpirujúci tiež príklad festivalu Medziriadky. Výhercovia súťaží poriadaných LIC môžu oceniť workshop „Ako sa stať autorom“ či stretnutie s inými výhercami, ktorí im skúsenosti odovzdajú.

Istá profesionalizácia v starostlivosti o talenty sa zdá ako nutnosť, v každej inej sfére je to dokonca považované za samozrejmú. Vidím v tom možnosť vytvárať publiká pre literárne eventy, ktoré poriada a spoluporiada LIC. Možno na týchto výhercov mieriť newsletter s ďalšími aktivitami a držať ich tak v literárnej komunite a ďalej sa podieľať na rozvoji ich talentu a záujmu o literárne dianie.

Treba však poznamenať, že LIC by mala mať primeraný budget na hodnotiacu prácu, aby ju mohla

prípadne aj delegovať na najlepších znalcov literatúry a eseistiky. S nimi by tiež mala pokračovať pri tvorbe workshopov čitateľskej gramotnosti – absolútna priorita s ohľadom na dlhoročné výsledky slovenských žiakov v PISA testoch –, ale aj rozvoja argumentácie a práce so zdrojmi, čo sa ukazuje ako nová kľúčová – a rovnako podcenená – zručnosť, na ktorej možno v náväznosti na existujúce súťaže a ceny pracovať.

Tu sa tiež ponúka rozvoj spolupráce s MŠ aspoň v oblasti doplnenia rozpočtu a plnenia niektorých úloh vychádzajúcich z poslanca tohto ministerstva.

Starostlivosť o autorov

LIC sa už katalógovou prácou na profiloch, ale aj hodnotením tvorby či tvorivými pobytmi a prezentáciami podieľa na starostlivosti o autorov. Túto prácu je možné doplniť o jednoduchú formu newslettera so zameraním na termíny štipendijných pobytov či grantov a podujatí, keďže takýto kalendár už vedie na svojej stránke.

Tiež som si všimla, že LIC aktívne oslovuje autorov, aby žiadali o pobyty, čím zvyšuje účasť pri výbere kandidátov. To je určite dobrá stratégia, ako rozširovať zásah a vyhnúť sa „notorickým“ štipendistom, treba ju systematizovať a posilniť.

Rozvoj periodík

Mesačník Knižná revue sa v priebehu ostatných riaditeľov – Mikšík, Passia, Čorná – posunul od prevažne knižného katalógu k plnohodnotnému orientačnému bodu v oblasti novšej aj staršej literatúry. A to zapojením mladšej generácie literárnej vedy, publikovaním rozsiahlejších recenzií – ktoré sú nedostatkovým článkom, keďže literárnokritická reflexia je pozvoľna nahrádzaná fanúškovskou spisbou a PR textami –, ale aj vizuálom a spracovaním. Tu oceňujem prácu redakčného tímu a chcem mu byť nápomocná.

Podobné postrehy mám k časopisu Slniečko, ktoré pestuje spolupráce s autormi, ilustrátorkami aj investuje do množstva aktivít, čo sa na poli tvorby pre deti – aj s ohľadom na stimulovanie čitateľskej gramotnosti – vyslovene žiada. Tu sa oplatí sústrediť najmä na zlepšenie distribúcie a marketingu časopisu, aby sa dostal na školy, do organizácií, aj jednotlivých rodín.

Čo sa týka literárnovedných edícií, ktoré pracujú s témami, ktoré nemajú v zábere akadémia ani jednotliví vydavatelia, zato však plnia dôležitú misiu v mapovaní literárneho poľa, budem o tejto oblasti rada hovoriť pri potenciálnom stretnutí v ďalšom kole pohovoru.

Dôležité synergie a práca na značke

Oceňujem, že LIC nemala ambíciu duplikovať eventy – či odkláňať skromné publiká –, ale zvolila cestu synergie, spolupráce. Malá literárna scéna to veľmi potrebuje. O to viac, že je závislá na rozdrobených lokálnych publikách. Tie sú spojené častokrát s miestom, s organizátorom, s komunitou priateľov, prípadne s úspešnou značkou eventu. V ideálnom prípade by aj LIC mohla fungovať ako príťažlivá značka.

Toto sa, podľa môjho limitovaného postrehu, podarilo súčasnej LIC viackrát. Akúsi hrdosť na značku LIC som pocítila na stánku v Paríži. Nielen vďaka jeho výnimočne vydarenému – a neskôr ocenenému – dizajnu, ale aj vďaka dramaturgii programu a ruchu okolo prekladov. Prijemne na mňa zapôsobili aj ostatné novinky, ako otvorenie obchodu LIC, ktorý priniesol knihy do centra, odkiaľ malé kníhkupectvá odišli. A tiež spomínaný redizajn a posun Knižnej revue smerom k ambicióznejšiemu periodiku.

Pre krátkosť času prípravy som mala obmedzenú možnosť porovnávať fungovanie paralelných inštitúcií v iných členských krajinách. Som však odhodlaná sa o ich prácu zaujímať a rozprávať sa o prenose dobrých skúseností a ideí do LIC. Mienim si vytypovať niektoré pracoviská v krajinách, ktoré sú do istej miery porovnateľné a prípadne ich navštíviť za účelom prieskumu.

Naopak, prehodnotenie spolupráce si môže žiadať Bibliotéka, ale keďže sa opieram skôr o anekdotické dôkazy a postrehy ľudí z kultúry, takýto krok by si vyžadoval poctivé preskúmanie a vyhodnotenie jeho dopadov. Prípadne aj zváženie alternatív pre predvianočný veľtrh a vzdelávací segment literatúry.

Ciele do vnútra organizácie

Čo sa týka štruktúry samotnej organizácie, je mi známa najmä zvonku a následne sa mienim oboznámiť s náplňou práce jednotlivých oddelení a ich členov. V súčasnosti vnímam ako najvýraznejší personálny deficit zahraničného oddelenia, ktoré nemá vedenie a chýbajú mu viacerí pracovníci kvôli nedávnomu nečakanému odlevu síl. Keďže ide o dôležitú časť misie LIC, považujem za prioritné túto oblasť personálne vyriešiť aktívnym oslovovaním uchádzačov.

Keďže z môjho zámeru vyplýva mierne navyšovanie úloh – databáza, preklady, workshopy a iné –, zaujímať sa tiež budem o adekvátnosť rozpočtu. Samozrejme, so zamestnancami sa chcem ďalej rozprávať o ich potrebách a predstavách.

Záverečné zhrnutie návrhov

V závere chcem ešte raz zopakovať niektoré zámery, ktoré mám pri rozvoji LIC.

Venovať sa revízii databázy, zisteniu potrieb jej užívateľov a dátam, ktoré z nej možno extrahovať a ako ich používať.

Zamerať sa na otázku udržateľnosti infraštruktúry prekladateľskej činnosti.

Pokúsiť sa obnoviť medzirezortnú spoluprácu s MZV a MŠ, alebo v skromnejšej verzii len zobrať na seba niekoľko dostupných úloh ako je brífovanie diplomatov, využívanie newslettrov a poriadanie workshopov v zvýšenej miere oproti besedám.

Tiež podporiť spoluprácu s médiami raňajkovým formátom či prílohou LIC vo veľkom denníku.

Zamerať sa na generovanie služieb čitateľom či cielenie na vytypované publiká.

Vychovávať k autorstvu a podporovať zručnosti spojené s vnímaním literárneho a argumentačného textu.